

OKTV - vizuális kultúra

a rajztanár és diákjai szemével

Tóthné Páncsics Edina, Széchenyi István Gimnázium és Művészeti Szakgimnázium, Szolnok

A magyar közoktatásban sajátos és hangsúlyos szerepe van az Országos Középiskolai Tanulmányi Versenynek, röviden az OKTV-nek. Tanévenként több ezer középiskolás diák vállalja a nem mindig könnyű és sok lemondással járó felkészülést az országos megmérettetésre, amelynek eredménye alapján nemcsak a diákokat, de tanáraikat és iskoláikat is országos szinten minősítik. A 2006 óta fennálló rajz és vizuális kultúra OKTV célja, hogy alkotói lehetőséghez és élményhez juttassa a fiatalokat. Minden szeptemberben kíváncsian várjuk, hogy az adott évben milyen témakörben írják ki a versenyt, melyhez 2009-ben kapcsolódtunk először az akkori diákjaimmal. Sok év telt el azóta, de számunkra a mai napig az év egyik csúcspontja az OKTV. A versennyel kapcsolatban egy kérdőív segítségével kikértem a volt és a jelenlegi tanulóim véleményét (49 fő). Interjú keretében tanárok (egykori és mai kollégák) is részt vettek a felmérésben.

„A verseny háromfordulós. Lényegét az első forduló összefoglaló témája hordozza. Mivel a legfontosabb cél, hogy alkotói lehetőséghez és élményhez juttassa a fiatalokat, mindig ösztönző, személyes tematikájú feladatokat és széles körű műfaji, mediális választási lehetőségeket hirdet meg.”
/Zombori Béla.../

Az OKTV-s időszakaink általános munkafolyamata: A verseny ismertetése, a KAPTÁR oldala illetve régebbi munkák, sikeres és kevésbé sikeres alkotások bemutatása. Szövegértelmezés, a téma kibontása. Ötletelés. Munkálkodás. Munkanapló. Az eredmény elfogadása, elemzése. A második és a harmadik

1. kép. GAME OVER, Poór Doróttya, 2010.

fordulóra való készülés. Kiállítás a munkákból (nagyon fontos).

Jelenleg mivel foglalkozol?

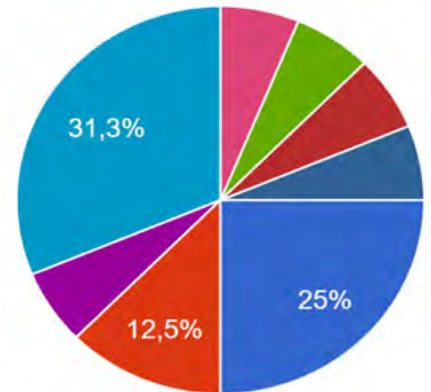
A kitöltők 31,3%-a középiskolás tanuló, felvételizik valamilyen művészeti egyetemre. Ebből a létszámból 20%

az, aki középdöntős lett, 1 fő pedig a döntőig jutott. 25%-a középiskolai tanuló, nem felvételizik művészeti egyetemre. 12,5%-a jelenleg művészeti egyetemre jár, nem ért el helyezést az OKTV-n. 6 %-a művészeti egyetemre jár, és ért el helyezést.

A vizsgálat során felhasznált kutatások eredményei:

típus (megosztás módszere)	jelleg	célcsoport (a minta nagysága)
kérdőíves felmérés	anonim online	volt és jelenlegi tanítványok (48 fő)
kérdőíves felmérés, interjú	telefonos, személyes	gimnázium, szakgimnázium, szakképzés (10 fő) <small>A 2020-as kerettanterv alapján a szakképző iskolákban megszűnt a művészetek, vizuális kultúra tantárgy.</small>

1. ábra. Vizsgálati eredmények

2. ábra. „Jelenleg mivel foglalkozol?”

Szintén 6% az, aki rajztanár lett, és helyezést ért el az OKTV-n. 12%-a az, aki jelenleg művészeti egyetemre jár és nem ért el helyezést az OKTV-n. A maradék válaszok között akadt még: „más szakmát tanulok”; „nem felvételizek művészeti irányban”...

A válaszokból levonható az a következtetés, hogy azok, akik nem jutottak be egyik fordulóra sem, igen magas százalékban vannak jelen a képzőművészeti oktatásban.

Versenylehívás

A versenylehívást legtöbbször a rajztanár kezdeményezi, de vannak olyan osztályfőnökök is, akik ilyen szinten is, személyre szabott figyelemmel kísérik a tanítványaikat, ennek előfordulása nagyjából 20 %-ra taksálható (meg kell említeni, hogy akadnak tanulók, akikkel különböző tanárok külön is foglalkoznak). Minden megkérdezett tanuló 11 éves korában jelentkezett a versenyre, közülük 41 %-ot tesz ki azok aránya, akik 12. osztályban már nem indultak, ennek oka, hogy a 11. osztályban nem volt sikeres a verseny a számukra, mivel nem jutottak el a pontozásig sem.

Feladatválasztás

A diákok 75 %-a jellemzően saját maga választotta ki, hogy melyik kategóriában indul (bár a legtöbb esetben egyeztetett a rajztanárával). Sokkal több képzőművészeti pályamű van, mint kommunikatív vagy a tárgytervezéssel kapcsolatos. Ennek oka a tanári kérdőívek kiértékelése alapján:

3. ábra. A kérdőívet kitöltők kor szerinti megoszlása

4. ábra. Az utóbbi öt OKTV fordulónak eloszlása

5. ábra. Indulás az OKTV-n

- A képzés közelebb áll a diákokhoz.
- Kevesebb tervezést és megvalósítási időt igényel a képzőművészeti pályamű.
- A diákoknak „könnyebbnek tűnik”.
- A kommunikatív és a tárgytervezési feladatok sokkal nehezebben értelmezhetők a diákoknak, nagyobb energiabefektetést és több időt igényelnek tőlük, mivel ezek legtöbbször elvontabb, tudatosabb, kreatívabb gondolkodást kívánnak.

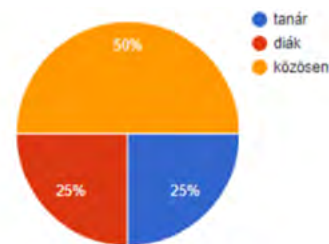
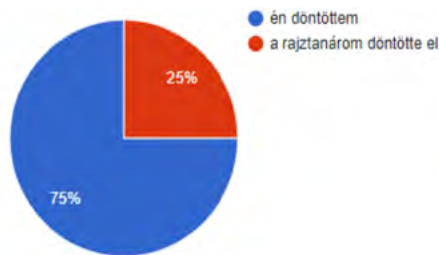
A diákok 37,5 %-a egy hónapot, 56,3 %-a 2 hónapot, és egy kis töredéke pedig 3 hónapot is készült a versenyre. 75 %-ban heti 1-2 órát fordítottak a tanárok a diákok segítésére, 25 %-a pedig heti 4 órát.

A diákok válaszai:

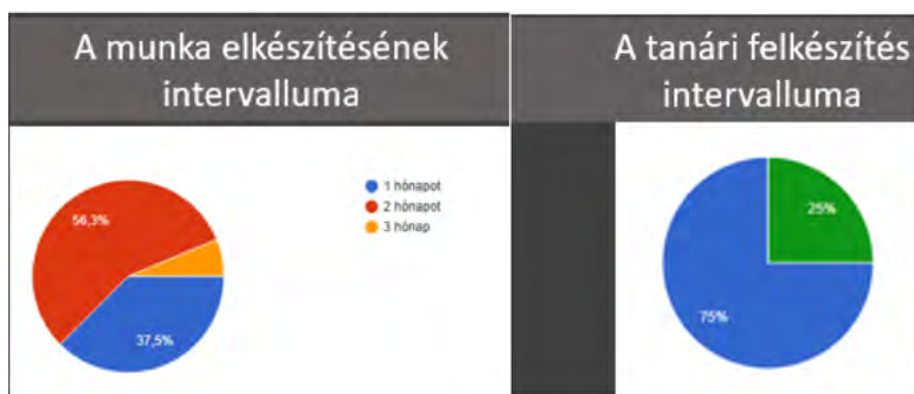
- magas helyezés elérése
- a rajztanárom biztatása
- az osztályfőnököm biztatása
- a lehetőség annak bizonyítására, hogy elég ügyes vagyok a feladathoz.
- a lehetőség arra, hogy kipróbálhassam magam egy országos megmérettetésen és gyakorolhassam egy nagyobb volumenű munka kivitelezését illetve munkanapló készítését.
- tapasztalatszerzés

A tanárok válaszai:

- hogy megmérettessenek a diákjaim
- hogy elmélyülhessenek egy-egy adott témában...
- hátha tudok nekik ezáltal sikereket biztosítani
- tehetséggondozás
- azokban az iskolákban, melyek művészeti szakgimnáziumok, emelt óraszámú rajzfakultációs gimnáziumok, szinte kötelező az indulás, ez elemi elvárás a tanárok felé

6. ábra. Kategóriák. Ki döntött arról, hogy melyik kategóriában készítesz alkotást?

7. ábra. Intervallumok.

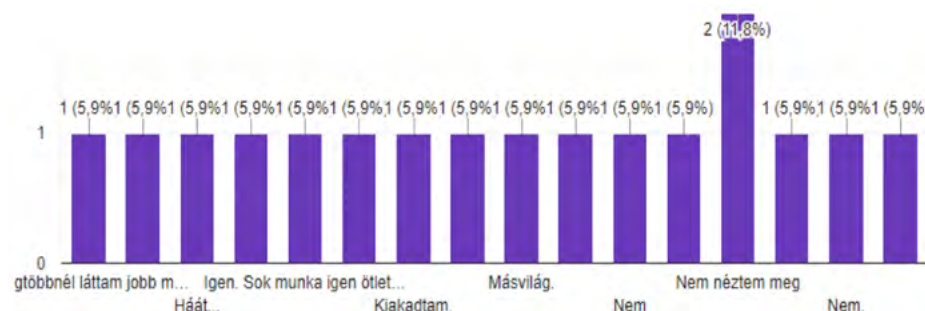
Motiváció

A témáról... (hogyan tetszett-e?)

- Érdekesnek tartottam, mert még sosem csináltam bélyegeket
- Száz éve volt, nem emlékszem mi volt pontosan, de biztos nem volt unalmas
- Érdekesnek találtam, nagyon sok megoldási lehetőség adódott
- Igen, mert magamévá tudtam tenni
- Igen, mert nem egy konkrét dolog volt, hanem több szemszögből is lehetett értelmezni
- Igen. Több irányból is lehetett nézni a témát
- Nem
- Érdekesnek tartottam, mivel sokféle elképzelés ötlött fel bennem
- Igen, főleg a legutóbbi, mert rengeteg lehetőség volt benne

Megnézted-e a győztes munkákat?

Diákok válaszai:

8. ábra. Kontroll.

- Igen, és sokszor az volt az érzésem, hogy nem a technikai tudást, vagy a kivitelezést esetleg a belefektetett munkát díjazták, hanem az ötletet.
- Megkérdőjelezhetőnek tartottam a döntő zsűri véleményét egy pár esetben.

A tanárok fele követi a Kaptár oldalát. Kiválóan találják a kiadványt, amiben a legjobb 60 munka kerül bele.

Érdekes volt-e elindulod? Ha igen, mit nyertél a versenytől?

- Nem. Semmit...
- Amit tanultam: ha időben kész vagyok, aludhatok
- Nem volt érdemes elindulni, nem éreztem magam sikeresnek. Sokszor a pontozással, díjazással sem értettem egyet

- Igen, nagyon sok tapasztalatot szereztem
- Igen, érdekes volt, mert rengeteg tapasztalatot szereztem. Megtanultam improvizálni és önállóan dolgozni a feladatok során
- Igen. Tapasztalatot
- Érdekes volt. Rengeteg tapasztalatot szereztem
- Igen, bár számomra klisés volt a feladatkiosztás, de sok tapasztalatra tettem szert
- Igen. Fejlődést
- Sok szempontból érdekes volt elindulni ezen a versenyen. Például sokat segített abban, hogy kipróbálhattam egy nagyobb pályamű elkészítésének elsajátítását. Egy jó lehetőség volt abból a szempontból is, hogy megismerhettem a kortársaim munkáit, tanulhattam belőlük, és az iskolán belül is megfigyelhettem a többi diák munkáját
- Igen, érdekes volt, mert tapasztalatot szereztem
- ...pár ősz hajszálat...
- Elindulni érdekes volt, tapasztalatot szereztem

Jónak tartod-e a három fordulót? Mít javasolnál, ha mégsem?

- Néhány jellemző válasz a diákoktól:
- Nagyon elkeseredett voltam a 0 pont miatt.
 - Értéktelen a munkám.
 - Az osztálytársaim sem értik a 0 pontot, nehéz is megértetni velük.

2. kép. Csendélet, Kovács Tamás, 2022

- Mindenki azt gondolja, hogy beégetem a 0 ponttal
- Tisztában voltam a pontozási rendszerrel, viszont a visszajelzés, amit kaptunk nem világított rá a problémákra, hogy miért volt esetleg kevés a pályaművem
 - Tisztában voltam a pontozási rendszerrel, viszont a visszajelzéssel semmit kaptunk, nem világított rá a problémákra, hogy miért volt esetleg kevésbé sikeres a pályaművem
 - Nem kaptunk túl sok magyarázatot, hogy miért lett nulla pont a munkánk

- Szerintem az első körben mindenki elégedett volt, aztán meg teljesen csalódtott
- Az én munkám nem jutott el a pontozásig

Mi a véleményed a zsűrizésről?

- Néhány jellemző válasz a tanároktól:
- A nulla pontos szisztéma miatt egy ideje már nem indítok gyereket. Az adott éves nagy témaválasztás sok esetben erőltetett, a gyerekek nem tudják értelmezni... (pl. ez a madár-látta...)

vizuális kultúra	
2018/2019. Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny	
KÉPZŐMŰVÉSZET értékelő lapja	
SORSZÁM: 356	JELIGE: FIRHANG
NÉV (a verseny befejeztével tölthető ki):	
MŰALKOTÁS / KÉPREGÉNY	
1) A mű kifejezőereje, összhangja, a művészi tartalom, jelentés minősége, a műfajnak és a kiírásnak való megfelelése:	1 - 20 pont
	11
2) A megformálás minősége (a kifejezőeszközök és ábrázolásmódok minősége, műfajnak megfelelő mértéke):	1 - 20 pont
	13
3) Az anyag és eszközhasználat minősége (megfelelése a tartalomnak és a műfajnak):	1 - 20 pont
	20
4) A mű egységisége, újdonságértéke:	1 - 10 pont
	5
A MŰALKOTÁS PONTSZÁMA (max.: 70 pont):	
55	
A MUNKANAPLÓ	
1) Formai szempontok:	
a) mennyiség:	nincs munkanapló 1-2 oldal 3 és több oldal
	0 1 2
b) megformálás:	gyenge közepes kiváló
	0 1 2
2) Tartalmi szempontok:	
a) az előgondolat ismeretlenségének hitelessége, minősége:	0 1 2
b) az alkotófolyamat hitelessége, minősége, variációk, ötletek:	0 1 2
c) a kutatás minősége, mennyisége:	0 1 2
A MUNKANAPLÓ PONTSZÁMA (max.: 10 pont):	
8	
ÖSSZPONTSZÁM (max.: 80 pont):	
63	
zsűrtagok aláírása:	
[Handwritten signatures]	

3. kép. Értékelőlap

- A második forduló pontjai alapján lehessen tovább jutni a harmadik fordulóra. Azok a diákok, akik a pontjaik alapján éppen bejutottak a portrés fordulóra, már jóval nagyobb hátránnyal indulnak, mint akik az első fordulóban igen magas pontszámot értek el. Matematika-ilag nehéz utolérni, hiába sokkal jobb a munkájuk.
- Nincs véleményem, mert semmit nem tudtunk meg a pontozásról...
- Semmi
- Nagyjából lehetett tudni mi fán teremnek a pontok. Azokkal nem volt baj
- Érthetetlen volt számomra, nem voltam tisztában a pontozással
- A versenykiírás alapján tisztában voltunk vele. Viszont a zsűrizésről annál kevesebbet tudok
- Lehetett volna jobb is
- Kicsit sem tudok róla
- Nem minden szempontból értettem a zsűri véleményét

- Elégedett voltam
- Igen, rendben volt

Az iskola támogatása

(eszközök, szakkör, felkészítő)
A diákokat az iskolák szinte mindenhol saját maguk eszköztárára bízzák, bár vannak, akiket mindenben támogatnak. A tanároknak a külön felkészítésre nem biztosítanak órát az iskolák.

Rezümé

A rajz OKTV ösztönző és személyes attitűddel kínál különböző feladatokat - önállóan megválasztható kivitelezési lehetőségekkel. A témák három, különböző műfajcsoportban artikulálódnak, melyek lefedik a vizuális kultúra fő területeit: a *képzőművészetet*, a *kommunikatív tervezést* valamint a *tárgy- és környezetkultúrát*. A versenynek lényeges attribútuma az alkotómunka tudatosítása, annak megtervezése, lefolyásának

követése, ezért a verseny értékeléséhez elengedhetetlen az alkotó folyamat rögzítése a *munkanaplóban*. A beérkező alkotások értékelése két szinten történik. Az elsőben a bírálattal úgynevezett rosta-zsűrizés zajlik, majd (több szempontú értékelés alapján) a továbbjutó művek pontozása következik. Itt mindhárom műfaj alkotásai megmértetésének azonos rendszer szerinti, de önálló értékelési szempontsora van. Ezek a *tartalmi-szimbolikus*, a *formai-funkcionális* minőség mellett a *technika* megválasztásának és használatának képességét teszik mérlegre. További fontos szempont a mű egyedisége, újdonságértéke is.

Persze-persze, jómagam is leginkább azokkal a diákokkal szeretek együtt dolgozni, akik könnyen ambicionálhatók a versenyre, olyan tanítványokkal, akiket jól ismerek, és akiket könnyen tudok instruálni... Tudjuk

3. kép. Szalai Zsuzsi, 2019

4. kép. Imrei Johanna, 2010

jól, a tehetség a képességek és az adottságok összessége, amelyek alkalmassá tesznek valakit kimagasló teljesítmények elérésére. De én a kimagasló teljesítménynek - bármilyen szakmai területen - az adott kihívásokra megfogalmazott egyéni, hiteles válaszokat tekintem. És mit tartunk *sikernek*? Nos, nem minden esetben az OKTV-n való kiváló helyezést, vagy egy-egy rajzversenyen kivívott elismerést. A tehetség jó esetben, persze mindig bizonyos teljesítményben nyilvánul meg, a siker azonban nézőpontoként mást és mást jelent. Szerintem siker az is, amikor egy egyszeri diák leküzdő kezdeti félelmeit, viszolygásait, és szisztematikus, kitartó munkával *elsajátít* egy technikát, majd rábámul az önkifejezés szépségére, és abban végül *örömet lel*. Sok tanítványom ért már el sikereket egy-egy OKTV-n, de még többen ballagtak haza nulla ponttal. Adódik az eklatáns kérdés: ugyan kell-e versenyeztetni? El tudják-e, el tudjuk-e fogadni a „sikertelenséget” vagy sem? Van-e bennük (bennünk) megfelelő mennyiségű bizonyítási vágy, alázat a későbbiekre nézvést? Nálam kiemelkedő szerepe van a közös gondolkodásnak, a feladat-megosztásnak. Az egyéni teljesítményeket mérő versenyek természetesen nem eszközei ennek a tanulásnak. A versenyekre való felkészülés módszertanának viszont egyik legcélravezetőbb eszköze a „*műhelymunkában*” történő felkészítés-felkészülés, amelynek során a diákok és tanáraik közösen végzett és azonos intenzitású munkát végeznek, ki-ki a maga predesztinációja és odaadása szerint. A versenyre való felkészítés (talán nem is annyira köztudottan, mint sokan gondolnák) jelentős többletmunkát jelent a tanároknak, ráadásul a versenyeztetési hajlandóság mögött igen bonyolult *motivációs háttér* húzódik meg.

Az általánosan elfogadott vélemény szerint a *külső elvárások* a legjelentősebbek. Ezeket követi a pozitív attitűd, az elhivatottság, azaz a *belső motiváció*. A szakmai szempont és az *elismerés* azonban lényegesen alacsonyabb magyarázó erőt képvisel. Ismétlem, ez az általános nézet,

5. kép. Buzsáki Sára, 2021

én ezt picit másképp látom, de erről lentebb tennék néhány privát megjegyzést.

Az ugyebár kétségtelen, hogy a versenyeztetés külső és belső motívumai, a diákok részvétele, szülői és fenntartói elvárások és az iskolák attitűdje tekintetében jelentős különbségek találhatóak a különböző iskolatípusok, intézmények, és azokon belül egyes tagozatok között. A tanárok szakmai megítélése bizonyára gyakran függ a versenyeken elért eredményektől, mivel a versenyeken való részvételt az iskola (a vezetőség) nagy előszeretettel várja el a tanároktól. Ráadásul az iskolákat gyakorlata a versenyeredményeik alapján ítéli meg a közvélemény *minőséginek* vagy *átlagosnak*, és persze az iskolafenntartók is elvárják, hogy az iskolák jól szerepeljenek a tanulmányi versenyeken. Ezek a megállapítások ugyan nem hangoznak túl jól, de akadnak itt *más szempontok* is.

Azért az valahol mégis belátható, hogy a tanulmányi versenyek a tehetséggondozás fontos tényezői. Az egészséges versenyszellem fenntartása érdekében szükséges, hogy a tanulók összemérjék tudásukat. Ezek a megmérettetések intenzíven fejlesztik a tanulók kreativitását, személyiségét, és folyamatos kihívást jelentenek a feltörekvő korosztályok számára.

És akkor az a fentebb említett privát megjegyzés:

Bizonyos meglátások szerint az iskolákban aránytalanul sok időt és energiát fordítanak a tanárok a versenyzők felkészítésére a többi diákkal való foglalkozáshoz képest. Én azonban azt gondolom, hogy nincs aránytalanul elpocsékolt sok idő és energia. Csak az önkéntesen rászánt, csak a jóhiszeműen odaadott idő és energia van. Nálam másképp domborodik az az ominózus motivációs háttérkép: Nálam a szakmai szempont és az elismerés az utolsó előtti a listán, alig megelőzve a külső elvárást. Igazából a gyermek érdeke az első, annak pedig (akárhogy nézegetjük) jót tesz a versenyszellem. Versenyezni igenis jó, főleg úgy (és ezt a szkeptikusoknak üzenem), hogy nem kötelező...